

**И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети жана
Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине караштуу
педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын
ыйгаруу боюнча уюштурулган Д 13.23.675 диссертациялык кеңештин
эксперти педагогика илимдеринин доктору, профессор Чилдибаев Дж. Б.
13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы
(биология), 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогика жана билим
берүүнүн тарыхы адистиктери боюнча педагогика илимдеринин доктору
окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген Сатыбекова
Майрамкүл Абдыкуловнанын “Негизги мектепте биологиялык билим
берүүнү модернизациялоонун теориясы жана практикасы” деген
темадагы диссертациясына**

КОРУТУНДУСУ

Эксперт изденүүчү Сатыбекова Майрамкүл Абдыкуловна тарабынан берилген 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология), 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогика жана билим берүүнүн тарыхы адистиктери боюнча педагогика илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган “Негизги мектепте биологиялык билим берүүнү модернизациялоонун теориясы жана практикасы” деген темадагы диссертациясын карап чыгып, төмөнкүдөй чечимге келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши.

Сунуш кылынган Сатыбекова Майрамкүл Абдыкуловнанын 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология), 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогика жана билим берүүнүн тарыхы адистиктери боюнча “Негизги мектепте биологиялык билим берүүнү модернизациялоонун теориясы жана практикасы” деген темадагы докторлук диссертациясы И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети жана Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине караштуу педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча уюштурулган Д 13.23.675 диссертациялык кеңешинин профилине туура келет. Бул илимий иште 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология), 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогика жана билим берүүнүн тарыхы адистиктеринин паспортуна толугу менен жооп берүүчү негизги мектепте биологиялык билим берүүнү заманбап талаптарга ылайык модернизациялоонун теориясы жана практикасы боюнча изилдөө жүргүзүлгөн.

2. Иштин максаты катары негизги мектепте биологиялык билим берүүнү предметтик жана процессуалдык жактан заманбап талаптарга ылайык модернизациялоонун илимий - теориялык негиздерин аныктоо жана окутуу технологияларын өркүндөтүүнүн педагогикалык шарттарын иштеп чыгуу эсептелет.

Коюлган максат диссертацияда төмөндөгү милдеттерди аткаруу менен чечилген:

1. Негизги мектепте биологиялык билим берүүнүн илимий - теориялык негиздерин тактоо жана практикадагы абалын аныктоо, жетишилген ийгиликтер жана кемчиликтердин мүнөзүн ачуу менен биологиялык билим берүүнү модернизациялоо зарылчылыгын жана себептерин ачып бере алган;

2. Негизги мектепте биологиялык билим берүүнү интегративдүүлүк негизде модернизациялоонун жолу катары окуучулардын предметтик компетенттүү ишмердүүлүгүнүн мазмунун аныктаган;

3. Кыргыз Республикасында негизги мектепте биологиялык билим берүүнүн мазмунун жаңылоонун жана өнүктүрүүнүн методдорун жана педагогикалык шарттарын иштеп чыккан;

4. Биологиянын жаңыланган мазмунун, окутуу технологияларын өркүндөтүү аркылуу окуучулардын предметтик билим алуу мотивациясын жана предметтик компетенттүү ишмердүүлүгүн калыптандыруунун моделин түзгөн;

5. Биологиянын жаңыланган мазмунун жана педагогикалык шарттарын тажрыйбага киргизүүнү педагогикалык эксперимент аркылуу текшерүү, алардын жыйынтыктарынын негизинде методикалык сунуштарды иштеп чыккан.

Коюлган милдеттерге (милдеттерге жетүүнүн этаптары, каражаттары, методдору ж.б.у.с.) ылайык максатка жетүү мүмкүнчүлүгүн баалоо.

Диссертант М.А. Сатыбекова өзүнүн алдына койгон максат жана милдеттерди чечүү үчүн төмөнкү изилдөө методдорун пайдаланган: илимий, педагогикалык, методикалык адабияттарды анализдөө, анкета жүргүзүү, аңгемелешүү, текшерүү иштерин өткөрүү, окуу процессине байкоо жүргүзүү, педагогикалык эксперимент жана анын натыйжаларын талдоо. Изденүүчү биологиянын жаңыланган мазмунун, окутуу технологияларын өркүндөтүү аркылуу окуучулардын предметтик билим алуу мотивациясын жана предметтик компетенттүү ишмердүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттарын аныктаган. Изилдөөдө ишмердүүлүк, компетенттүүлүк методологияларына таянуу менен “предметтик компетенттүү ишмердүүлүк” түшүнүгүнө аныктама берилген.

Изденүүчү биологиянын жаңыланган мазмуну боюнча окуу программасын, “Биологиянын” 7-класстар үчүн “Жаныбарлар”, 8-класстар үчүн “Адам жана анын ден соолугу” окуу методикалык комплексин (орус жана кыргыз тилдеринде) мектептик билим берүү практикасына киргизип, иштелип чыккан методикалык сунуштардын натыйжалуулугун текшерип, тастыктаган.

Диссертациянын изилдөө объектисинин диссертациянын максат жана милдеттерине ылайык келиши. Изилдөөнүн объектиси болуп негизги мектепте биологиялык билим берүү системасы саналган. Андыктан, педагогдордун, психологдордун, дидактиканын өкүлдөрүнүн илимий теориялык эмгектери изилденип, аларды анализдөө, синтездөө жүргүзүлгөн жана алдынкы тажрыйбалар үйрөнүлүп пайдаланылышы бул диссертациянын

максат жана милдеттерине ылайык келет. Ошондой эле, автор тарабынан иштелип чыккан “Биологиянын” предметтик стандарты, негизги мектептин “Биология” боюнча окуу программасы, “Биология” 7, 8 - класстарынын окуу методикалык комплекстери талданган жана заман талабына ылайык мазмунду жаңылоонун жолдору жана предметтик компетенттүү ишмердүүлүктү калыптандыруунун педагогикалык шарттары жана аны ишке ашыруунун жолдору изилдөөнүн негизин түзүп турат.

Изилдөө методдорунун диссертациянын ар бир милдети боюнча ылайык келиши.

1. Изилдөөнүн биринчи милдетинде изденүүчү алдыга коюлган маселенин актуалдуулугун тастыктап, биологиялык билим берүүнүн илимий - теориялык негиздерин тактоо жана практикадагы абалын аныктоо, жетишилген ийгиликтер жана кемчиликтердин мүнөзүн ачуу менен биологиялык билим берүүнү модернизациялоо зарылчылыгын жана себептерин ачып көрсөтүү талданган.

2. Изилдөөнүн экинчи милдетинде негизги мектепте биологиялык билим берүүнү интегративдүүлүк негизде модернизациялоонун жолу катары окуучулардын предметтик компетенттүү ишмердүүлүгүнүн мазмуну аныкталып, изилденген.

3. Изилдөөнүн негизги бөлүгү болгон бул милдетте Кыргыз Республикасынын негизги мектептеринде биологиялык билим берүүнүн мазмунун жаңылоонун жана өнүктүрүүнүн методдору жана педагогикалык шарттары иштелип чыккан.

4. Изилдөөнүн төртүнчү милдетинде биологиянын жаңыланган мазмунун, окутуу технологияларын өркүндөтүү аркылуу окуучулардын предметтик билим алуу мотивациясын жана предметтик компетенттүү ишмердүүлүгүн калыптандыруунун модели иштелип чыккан.

5. Изилдөөнүн бешинчи милдетинде иштелип чыккан методикалык сунуштардын натыйжалуулугу педагогикалык экспериментте текшерилип, талданган. Аткарылган илимий иштин теориялык жана практикалык маанилүүлүгүн көрсөтүүчү бул милдетте иштелип чыккан методиканын натыйжалуулугу математикалык статистикалык методдор аркылуу алынган жыйынтыктардын жардамында текшерилип, тастыкталган.

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу.

Диссертант М. А. Сатыбекова учурда негизги мектепте биологиялык билим берүүнүн мазмуну инсандын маданияттуулугу жана ага жогорку адистик квалификациялык талап коюлушу; коомдогу эң жогорку баалуулук катары жарандардын билимдүүлүгү жана интеллекти улуттук баалуулук катары саналышы; көп мезгил аралыгынан бери үзгүлтүксүз билим берүү системасынын калыптанышы жалпы тенденциялык процесстердин алкагында өнүгө тургандыгын белгилейт.

Ошону менен бирге негизги мектепте биологиялык билим берүүнүн негизин ушул тенденциялык процесстер менен шартталган төмөнкүдөй талаптар бар экенин ачыктаган:

- Жердеги бардык жашоонун баалуулугун түшүнүү үчүн тирүү жаратылыштын түзүлүштүк – функционалдык, генетикалык негиздерин, жандуу жаратылыштын бардык дүйнөсүнүн организмдеринин көбөйүшүн жана өнүгүшүн, экосистемалардын, биологиялык ар түрдүүлүктүн, эволюциянын негиздери жөнүндөгү билимдердин системасын өздөштүрүү;
- экологиялык этика нормаларын жана эрежелерин, мектеп окуучуларына экологиялык тарбиянын негизи катары жандуу жаратылышка жоопкерчиликтүү мамиле кылууну калыптандыруу;
- генетикалык сабаттуулукту калыптандыруу - сергек жашоо образынын негизи катары адамдын психикалык, физикалык жана моралдык ден соолугун сактоо;
- окуучулардын инсандыгын өнүктүрүү, биологиялык билимди практикада колдонууга, медицина, айыл чарба, биотехнология, айлана-чөйрөнү рационалдуу пайдалануу жана жаратылышты коргоо жаатындагы практикалык иш-чараларга катышууга умтулуу;
- предметтин мазмунун окутуп үйрөтүү чындыкты таанып билүү багытына ылайык ишмердүүлүк мамилеге багыт алуусу.

Диссертацияда коюлган милдеттердин ар бирин чечүү зарылдыгын негиздөөдө илимий адабияттардагы маалыматтарга жетишээрлик деңгээлде анализ жүргүзүлгөн.

Жогорудагы айтылгандардын негизинде изденүүчү тарабынан жүргүзүлгөн илимий изилдөө абдан актуалдуу жана өз убактысында негизги мектепте биологиялык билим берүүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн өтө зарыл деп корутундулоого болот.

3. Илимий натыйжалар. Изилдөө ишинде 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология), 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогика жана билим берүүнүн тарыхы адистиктериндеги илимдердин өнүгүшү үчүн бир кыйла мааниге ээ төмөндөгүдөй илимий негизделген жаңы теориялык натыйжалар келтирилген:

3.1. Алынган натыйжалардын азыркы илим чегинде илимий жанылыгы бар. Биология предмети боюнча окуу - нормативдик документтеринин жана окуу куралдарынын иштелип чыгышы, жаңы мазмунга карата тандалган методдордун, ыкмалардын жана педагогикалык стратегиялардын системасы иштелип чыгышы, диссертациянын негизги жоболорунун педагогдордун кесиптик чеберчилигин жогорулатууда жана окуучулардын билим сапатын жогорулатууда жаңы илимий жыйынтык деп эсептесе болот. Ошондой эле, биологиялык билим берүүнүн жаңыланган мазмунунун алкагында предметтик компетенттүү ишмердүүлүктү калыптандыруу жолдорунун иштелип чыгышы жаңы илимий жыйынтык болуп саналат.

3.2. Илимий натыйжалардын ишенимдүүлүгү. Диссертант М. А. Сатыбекова негизги мектепте биологиялык билим берүүнүн жаңыланган мазмунун түзүүчү авторлордун бири катары “Биологиянын” предметтик стандартын, окуу китептерин, окуу методикалык колдонмолордун апробацияланышын, окуучулардын билим сапатынын өнүгүшүнө предметтик компетенттүү ишмердүүлүктүн тийгизген оң таасирин илимий - методикалык жактан негиздеген жана окуучулардын билим алуу мотивациясын, предметтик компетенттүү ишмердүүлүктү калыптандыруунун педагогикалык шарттарын тажрыйбага киргизүүнү педагогикалык эксперимент аркылуу текшерип, алардын натыйжаларынын негизинде методикалык сунуштарды иштеп чыккан. Окуучулардын предметтик компетенттүү ишмердүүлүктөрүн калыптандырууга багытталган педагогикалык шарттардын натыйжалуулугу илимий жактан тастыкталган.

3.3. Иштин теориялык мааниси. М.А. Сатыбекованын сунушталган докторлук диссертациясында негизги мектепте биологиялык билим берүү системасын модернизациялоонун тарыхый жана илимий - теориялык негиздери аныкталган, биологиялык билим берүүнүн теориядагы жана практикадагы абалы талданган, жетишилген ийгиликтер жана кемчиликтер мүнөздөлүп, алардын пайда болуу себептери ачылып көрсөтүлгөндүктөн, биологиялык билим берүүдө компетенттүүлүккө негизделген предметтик компетенттүү ишмердүүлүктү өнүктүрүүнүн илимий методикалык жолдору жана педагогикалык шарттары илимий методикалык жактан негизделгендиктен жаңы теория болуп саналат.

3.4. Квалификациялык белгилерге туура келиши. Диссертациялык иш негизги мектепте биологиялык билим берүүнү модернизациялоонун теориясына жана практикасына багытталган жаңы мазмунду иштеп чыгууга, жана окуучулардын предметтик компетенттүү ишмердүүлүктөрүн калыптандыруунун педагогикалык шарттарын өркүндөтүү технологияларын изилдөөгө арналгандыктан И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети жана Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин Д 13.23.675 диссертациялык кеңешинин профиле жана 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология), 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогика жана билим берүүнүн тарыхы адистиктеринин паспортуна дал келет.

4. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү. Изденүүчү М. А. Сатыбекованын докторлук диссертациянын материалдары Кыргыз Республикасынын жалпы орто билим берүү мектептеринде төмөнкү эмгектер аркылуу практикага киргизилген:

- КРнын билим берүү уюмдарында 6-11 класстар үчүн “Биология” боюнча предметтик стандарт (укук.ченем.документ) -Бишкек, КР ББИМ. 2022. -115 б.
- КРнын билим берүү уюмдарында 6-11 класстар үчүн “Биология” боюнча окуу программасы (укук.ченем.документ) -Бишкек, КР ББИМ. 2022. - 76 б.
- Биология 7-класс. Жаныбарлар. Окуу китеби / Сатыбекова М.А., Кадырова

Б. ж.б. – Бишкек: Кутаалам, 2022. - 256 б.

• Биология 7-класс. Жаныбарлар. Окуу-методикалык колдонмо / Сатыбекова М.А., Кадырова Б. ж.б. – Бишкек: Кутаалам, 2022. - 96 б.

• Биология 7-класс. Жаныбарлар. Окуучулар үчүн иш дептерлери / Сатыбекова М.А., Кадырова Б. ж.б. – Бишкек: Кутаалам, 2022. -78 б.

• Биология 8-класс. Адам жана анын ден соолугу. Окуу китеби / Давлетова Ч.С., Сатыбекова М.А. ж.б. – Бишкек: Кутаалам, 2022. -224 б.

• Биология 8-класс. Адам жана анын ден соолугу. Окуу-методикалык колдонмо / Давлетова Ч.С., Сатыбекова М.А. ж.б. – Бишкек: Кутаалам, 2022. – 128 б.

• Биология 8-класс. Адам жана анын ден соолугу. Окуучулар үчүн иш дептерлери / Давлетова Ч.С., Сатыбекова М.А. ж.б. – Бишкек: Кутаалам, 2022. - 80 б.

• Сатыбекова М.А. Мектептик биологиялык билим берүүнүн мазмунун жана окутуу методикасын жаңылоонун негиздери // Международный научный журнал ALATOO ACADEMIC STUDIES. - Бишкек, 2022. - №2. - 116-123 б.

• Сатыбекова М.А. Билим берүү мекемелеринде биологиялык билим берүүнүн мазмунун жаңылоо маселелери // Известия вузов Кыргызстана. - Бишкек, 2022. - №2. - 70-74 б.

• Сатыбекова М.А. Биологиялык билим берүүдөгү синергетикалык мамиле // Наука и новые технологии и инновации Кыргызстана. – Бишкек, 2022. - №8. - 224 -225 с.

• Сатыбекова М.А. Предметтик ишмердүүлүк жана аны өнүктүрүүнүн жолдору // Наука и новые технологии и инновации Кыргызстана. – Бишкек, 2022. - №8. – 226 - 228 с.

• Сатыбекова М.А. Формирование предметной компетентности учащихся с использованием компетентностно-ориентированных задач // Перспективы науки и образования. - 2023. - № 2 (62). С. - 351-370. CS

• Сатыбекова М.А. Жалпы билим берүүчү орто мектепте “Биология” 7 – класс “Жаныбарлар” бөлүмүн окутууга карата жаңыча мамилелер // Международный научный журнал Наука.Образование.Техника. - Бишкек, 2023. -125-129 б.

• Сатыбекова М.А. Биология боюнча билим берүүдө интегративдүүлүк мүмкүнчүлүктөргө таянуу – аталган предметти модернизациялоонун негизги багыты катары // БМУ Жарчысы. -Бишкек, 2023. - №2 (64). - 311-315 б.

Көрсөтүлгөн эмгектердеги диссертациянын материалдары биологияны окутуу процессинде окуучулардын билим сапатын жогорулатууга өбөлгө түзөт.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Автореферат толугу менен диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максат жана милдеттерине дал келет.

6. Айрым мүчүлүштүктөр: Негизги мектепте окуучулар өздөштүрө турган компетенциялар жөнүндө кенен айтылса болмок.

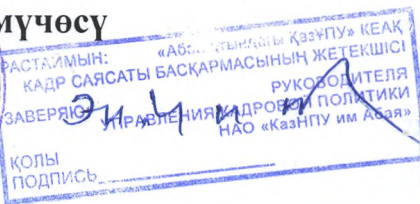
7. 8. Сунуштар. Сунуштамалар:

Казакстанда биологиялык билим берүүнү модернизациялоо кандай багытта жүрүп жаткандыгы боюнча маалыматтарды дагы кошуп койсо болмок.

9. Корутунду: Сатыбекова Майрамкүл Абдыкуловнанын 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология), 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогика жана билим берүүнүн тарыхы адистиктери боюнча педагогика илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген “Негизги мектепте биологиялык билим берүүнү модернизациялоонун теориясы жана практикасы” деген темадагы докторлук диссертациясынын кол жазмасы диссертацияларды коргоонун бардык талаптарына жооп берет.

10. Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылынган документтерди карап чыгып, И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети жана Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине караштуу педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча уюштурулган Д 13.23.675 диссертациялык кеңешине караштуу 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология), 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогика жана билим берүүнүн тарыхы адистиктери боюнча педагогика илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген Сатыбекова Майрамкүл Абдыкуловнанын “Негизги мектепте биологиялык билим берүүнү модернизациялоонун теориясы жана практикасы” деген темадагы диссертациясын коргоого сунуш кылат.

Эксперттик комиссиянын мүчөсү
педагогика илимдеринин
доктору, профессор

Чилдибаев Дж. Б.
28.11.2023.

Эксперттик комиссиянын мүчөсүнүн колун тастыктайм
Диссертациялык кеңештин окумуштуу
катчысы, педагогика илимдеринин
доктору, доцент

Чалданбаева А. К.